

Tidskrift för **KRIMINALVÅRD**

Nummer 2 • 2013 • Årgång 68

Det slagna barnet

Riskerar att bli kriminell som vuxen

Samhället och ondskan

Samtal pågår med Yrsa Stenius

Därför forskar kriminalvården

Nils Öberg om betydelsen av FoU

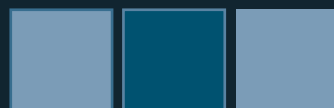
Evidens i tid och otid

Vår tids universalkur?

Tidskrift för debatt om human kriminalvård

Grundad 1946 av Svenska Fångvårdssällskapet

Utkommer med fyra nummer per år.

- 3** Redaktören har ordet
- 4** Misshandel i barndomen
- 7** Samtal pågår
- 10** Brottsutvecklingen med fokus på våld
- 13** Mot en lärande organisation
- 18** Forskning på kriminalvårdens område, varför?
- 22** Kriminalvård, kostnader och resultat
- 25** Evidensens många ansikten
- 30** Psykiatri och lagen
- 36** I korthet

Tidskrift för **KRIMINALVÅRD**

NR 2 • 2013 • ÅRGÅNG 68

REDAKTIONENS ADRESS

Tidskrift för Kriminalvård
Box 2562 • 403 17 GÖTEBORG

REDAKTION

Birgitta Göransson, ansvarig utgivare
0708-261200 • birg.goransson@comhem.se

Gunnar Engström • 0705-180546
gunnar.engstroem@comhem.se

Thomas Ekbohm • 0708-180544
Thomas.Ekbohm@telia.com

Lars Metelius • 0706-965429
lars.metelius@swipnet.se

Dennis Karlsson • 0725-149560
dennis.karlsson@kriminalvarden.se

REDIGERING

Frans Schlyter • frans.schlyter@gmail.com

GRAFISK FORM

Forma Viva • Linköping

Manusstopp: nr 3 2013 är 15 aug. 2013

Tidskriften utkommer med 4 nummer per år.

Prenumerationspris 200 kr per år.

Medlemskap privatpersoner

inkl. tidskrift 150 kr per år.

Prenumerationsärenden

Hans-Olof Larsson • hola@c-sam.nu

Postgiro: 298060-5

Tryckeri: www.myran.biz

ISSN 0040-6821

Tidskrift för Kriminalvård utges sedan 1946
med Svenska Fångvårdssällskapet som ägare.

Åsikter och idéer som framförs i signerade artiklar
eller i intervjuer står helt för artikelförfattarens eller
den intervjuades räkning.

Redaktören har ordet

Välkommen till ett nytt nummer av Tidskrift för Kriminalvård. I detta nummer har vi olika aspekter på våld och brottsbekämpning i fokus. Professor Staffan Janson menar att det inte råder någon tvekan om att misshandel i barndomen ökar risken för kriminalitet och våld i tonår och vuxen ålder. Journalisten Yrsa Stenius ger oss sin syn på begreppet ondska. Våldet speglas också i sammandrag av aktuell brottstatistik.

Brotten minskar och ungdomar har en mer negativ attityd till brott. Resurser skulle kunna frigöras till fler och tidiga förebyggande insatser. Den lagstiftning som behöver ändras är att barnkonventionen skrivs in i vår lagstiftning. Barns behov av skydd ska vara överordnat föräldrars umgängesrätt. Idag tvingas livrädda barn att åka till sina fäder därför att dessa har umgängesrätt. Våldsutsatta kvinnor borde ha laglig rätt till skyddat boende. Krav borde ställas att polis och åklagare aktivt tillämpar den lagstiftning som redan finns. Nyligen redovisade Sveriges Kvinnojourer att de tvingas avvisa sex av tio kvinnor från sina skyddade boenden. Brottsofferjourer för ungdomar borde inrättas i alla kommuner. I Alliansens kriminalpolitiska debatt har i stället ställts krav på längre fängelsestraff och krav på att högre delen av straffskalan ska tillämpas. Fängelsestraff är ett dyrt, inhumant och ineffektivt sätt att bekämpa brott som Thomas Ekbohm visar i sin artikel. Fängelsestraff borde reserveras för de brottslingar som är farliga. Ingen man som utövar våld i nära relationer gör det efter övervägande av straffsatsen och längre straff avskräcker inte andra män.

Generaldirektören Nils Öberg ger sin syn på Kriminalvårdens forskning och f.d. forskningschefen Norman Bishop beskriver behoven av en lärande organisation. Evidens är ett mantra idag som tål granskning och reflektion. Vetenskapsteoretikern Morten Sager visar att forskningsmetoderna måste styras av den aktuella problematiken och dess komplexitet.

Birgitta Göransson

Birgitta Göransson

birg.goransson@comhem.se

Misshandel i barndomen ökar risken för kriminellt beteende

Det finns en koppling mellan misshandel i barndomen och kriminalitet i vuxen ålder. Arbetet med att förebygga våld mot barn kommer därför att vara ett viktigt led i att förebygga framtida kriminalitet med våldsinslag, skriver den kände barnläkaren Staffan Janson.

Av Staffan Janson

För nästan femtio år sedan beskrev den amerikanske barnläkaren Henry Kempe flera fall där föräldrar misshandlat sina barn mycket svårt, ibland till döds ("The Battered Child Syndrome"). Bara några år senare framförde amerikanska forskare tanken på att misshandlade barn skulle kunna ha en ökad risk för framtida kriminalitet, speciellt med våldsinslag. Genom studier, där man följt barn till vuxen ålder, har man under de sista decennierna kunnat testa denna hypotes som på engelska kallas "cycle of violence"(1). Resultaten talar för att tidig utsatthet för våld ökar risken för kriminalitet med våldsinslag i ungdomsåren och ung vuxen ålder. Dessutom har man funnit att vanvård och sexuell utsatthet i barndomen också ökar risken för våldsamt beteende senare i livet. Hård disciplin kombinerad med dålig övervakning och avvissande beteende hos föräldrarna har visat sig ha starka samband med att barnen efter-

hand utvecklar kriminalitet med våldsinslag (1). Samtidigt måste man hålla i minnet att majoriteten av de misshandlade barnen inte blir våldsamma när de växer upp. Därför blir det viktigt att försöka förstå varför vissa barn tycks vara mer benägna att utveckla våldsbe- teenden än andra.

I en studie publicerad 2012 hade man följt ett stort antal barn från ekonomiskt utsatta områden i Chicago, från födseln till 26 års ålder (2). Som förväntat förebadade tidig våldsmisshandel senare våldsamt beteende hos båda könen, även om pojkar deltog of- tare i våldskriminalitet än flickorna. En in- stabil hemmiljö och utveckling av ett tidigt problembeteende förutsade våldsamt bete- ende hos pojkar i tonåren och som unga män. För flickor var detta samband svagare, samtidigt som man fann att ett tillbakadrag- get beteende hos flickor minskade risken för att de skulle utveckla våldsamt kriminalitet.

Författarna menar att det tycks finnas en grupp pojkar som reagerar på sin våldsut-satthet med att tidigt utveckla problembete-enden och dåliga relationer med vuxna. Detta leder dem efterhand in i grupper med sociala och kriminella problem. De här poj-karna skulle troligen ha nytta av att redan i barndomen få träna på hur de skall reglera sitt beteende och hur man utvecklar en so-cial kompetens. Dessutom skulle de sannolikt dra stor nytta av en stabil skolgång utan uppbrott och förflyttningar.

Barn med vissa neuropsykiatriska funk-tionshinder tycks vara känsligare än andra för att utveckla kriminellt beteende. Man har nyligen visat att barn med ADHD (At-tention Deficit Hyperactivity Disorder), som utsatts för barnmisshandel har flera gånger ökad risk att bli tagna av polisen för kriminellt beteende än andra misshandlade barn (3).

Sverige har världens största tvillingregis-ter, vilket ger möjlighet att studera hur starkt biologiska faktorer inverkar på framtida be-teenden. I en nyligen publicerad studie (4) kopplade man data från drygt 18 000 tvil-lingar 20–47 år gamla med registret för vux-enkriminalitet. När de personer som utsatts för barnmisshandel jämfördes med kon-trollpersoner av samma kön, ålder och ut-bildningsgrad visade det sig, att de som misshandlats betydligt oftare hade dömts för kriminellt beteende i vuxen ålder. Men när man jämförde dessa personer med deras icke misshandlade tvillingar var riskökning-en obetydlig. Detta skulle tala för att gene-tiska och familjära miljöfaktorer kan vara av minst lika stor betydelse som våldsutsatthe-ten i barndomen. Man vet dock inte om den

andra tvillingen kan ha reagerat illa på att växa upp i en miljö som denna uppfattat som våldsam, även om hon eller han inte personligen blivit fysiskt misshandlad.

På senare år har man i olika sammanhang forskat på sambandet mellan genetik och miljö och så även när det gäller barnmisshan-del. Man har då funnit att den gen som kodar för bildandet av en transmittorsubstans i hjärnan som heter Monoamin Oxi-das (MOA) har betydelse för beteendeutveck-lingen. Personer med gener som kodar för låg aktivitet av MOA har visat sig vara mer känsliga för misshandel i barndomen än de som har en hög MOA aktivitet. De känsliga barnen utvecklar i högre grad asocialt bete-ende. Dessa resultat har nyligen bekräftats i en studie från 2011 (5) där man följt nästan 400 män från 16 till 30 års ålder. De som hade en lågaktivitetsvariant av MOA och som utsatts för fysiskt eller sexuellt våld i barndomen rapporterade klart mer pro-blem i vuxen ålder än övriga för lagbrott, beteendeproblem och fientlighet. När man framöver lyckas göra studier där man kopp-lar flera gener mot olika miljöfaktorer kom-mer vi sannolikt att få en betydligt djupare kunskap om varför vissa barn tycks vara mer sårbara för misshandel och annan utsatthet och varför andra barn tycks kunna klara sig oskadda genom livet trots dåliga odds. Ännu intressantare blir dessa studier när man ock-så tar hänsyn till potentiellt skyddande mil-jöfaktorer.

Sammanfattningsvis råder det således ingen tvekan om att misshandel i barndo-men ökar risken för kriminellt beteende, särskilt våldsam beteende, i tonår och vux-en ålder. Sambandet är tydligare för pojkar än för flickor. Varför majoriteten av alla barn

som utsätts för övergrepp i barndomen inte utvecklar kriminalitet, medan en mindre grupp gör det, vet vi inte med säkerhet ännu. Forskning från senare tid talar för att det är ett intrikat samspel mellan genetiskt betingad individuell känslighet, riskfaktorer i familj och närmiljö samt skyddande faktorer såsom stabilitet och vänlighet i grannskap, förskola och skola. Oavsett vilka kunskaper framtiden kan ge, kommer arbetet med att förebygga våld mot barn att vara ett viktigt led i att förebygga framtida kriminalitet med våldsinslag. ■

Staffan Jansson

Staffan Jansson är en av Sveriges mest kända barnläkare, bland annat för sitt engagemang i kampen mot barnaga och barnmisshandel. Han är adjungerad professor i folkhälsovetenskap vid Karlstads universitet och adjungerad professor i medicin och pediatrik vid Örebro universitet, har suttit i barnsäkerhetsrådet och varit verksamhetschef för Barnrättsakademien. Han har bl.a. medverkat i studier om barnmisshandel i England, USA, Sverige, Nya Zeeland, Australien och Kanada och publicerats i den ansedda vetenskapliga tidskriften *The Lancet*.

Referenser:

1. Widom C. The cycle of violence. *Science* 1989;244:160-166.
2. Topitzes J, Mersky J, Reynolds A. From child maltreatment to violent offending: An examination of mixed-gender and gender-specific models. *Journal of Interpersonal Violence* 2012;27:2322-2347.
3. Sanctis V, Nomura Y, Newcorn J, Halperin J. Childhood maltreatment and conduct disorder: Independent predictors of criminal outcomes in ADHD youth. *Child Abuse & Neglect* 2012;36:782-789.
4. Forsman M, Långström N. Child maltreatment and adult violent offending: population-based twin study addressing the 'cycle of violence' hypothesis. *Psychological Medicine* 2012;42:1977-1983.
5. Fergusson D, Boden J, Horwood J, Miller A, Kennedy A. MAOA, abuse exposure and antisocial behavior: 30-year longitudinal study. *The British Journal of Psychiatry* 2011;198:457-463.

Samhället och ondskan

Yrsa Stenius, författare och journalist, medlem av Pressens Opinionsnämnd (PON) åren 1989 till 1999 och senare Allmänhetens Pressombudsman (PO) åren 2007 till 2011, har intresserat sig för människans destruktiva beteenden både på individplan och samhällsplan. Idag har begreppet ondskan blivit ett vanligt uttryck också genom en aktuell film om den tysk-judiska filosofen och författaren Hannah Arendt som myntade begreppet den banala ondskan. Tidskrift för kriminalvård har fått ett samtal med Yrsa Stenius om begreppet ondskan.

Av Birgitta Göransson

Vad är ondskan? Är ondskan något du är eller något du gör?

Jag värjer mig mot begreppet ondskan särskilt om man betraktar det som ett metafysiskt tillstånd. Begreppet ondskan förklarar ingenting. Ondskan är obegriplig och obeskrivlig och sin egen förklaring. Att använda uttrycket blir billigt och enkelt. Skadliga handlingar är sällan enkla. Människan kan drivas av impulser att göra ont och finna tillfredsställelse i onda handlingar. Inför svåra och smärtsamma upplevelser i livet har vi två positioner som vi kan inta: att försöka förstå och bearbeta det som händer eller att försöka skjuta det ifrån oss med förnekelse och aggressivitet som kan urarta i ren destruktivitet. Ondskan som väsen tror jag inte på.

De flesta onda handlingar är en konsekvens av emotionell avtrubning. Man har inte riktig känsla för det onda man gör. Denna oförmåga är ofta grundlagd genom upplevelser tidigt i livet. Till exempel vid trivial vardagsbrottslighet som väskryckning och inbrott har brottslingen ofta en total brist på empati för offret, en oförmåga att förstå hur ont man gör.

När det gäller allvarigare destruktiva handlingar och önskan om att förgöra andra så tror jag att den finns inom oss alla precis som förmågan att älska en annan människa. Men önskan att förgöra någon måste provoceras fram. Jag har fördjupat mig i andra världskrigets brutalitet och lärt mig att människan är kapabel att göra vad som helst och

bli hur förhårdad som helst inför ”fiendens” lidande. Varje fiende avhumaniseras. Men det kräver indoktrinering och demonisering av offren. De tillhör inte längre den värld av kött och blod som man själv tillhör. Vi kan rasa hur djupt ner som helst.

När vi agerar i grupp förstärks det destruktiva. Gruppdynamik är det farligaste som finns. Näthatet, som är exempel på ny destruktiv gruppdynamik, möjliggörs till exempel med hjälp av den nya tekniken. Du ser inget ”du” framför dig när du kommunicerar. Du distanserar dig från offren och du kan vara anonym.

Filosofen och författaren Hannah Arendt myntade begreppet den banala ondskan. Vad menade hon med det?

En del har uppfattat det som att Hannah Arendt menar att den banala ondskan uppstår när vi bara lyder order och inte reflekterar. Det är inte riktigt så endimensionellt man ska tolka henne. Men hon slog huvudet på spiken när det gällde Adolf Eichmann och nazismens uppkomst och spridning. Hon bevakade ju rättegången mot Eichmann i Israel 1961 och rapporterade i tidsskriften *The New Yorker*. Hon var själv judinna och hade flytt till USA via Paris efter nazisternas maktövertagande och undervisade på flera universitet i USA. Hon konstaterade att man inte behövde vara en diabolisk människa med stark aggressivitet för att tjäna förödande syften. Hon ifrågasatte att onda motiv och intentioner är en förutsättning för onda handlingar. Hon fann Eichmann vara en vanlig, medelmåttig, trångsynt, rigid och emotionellt svältfödd man. Han blev entusiastmerad av Hitler och fick en position och en uppgift. Just hans litenhet och obetydlighet gjorde honom farlig. Han var en lojal medarbetare, som nitiskt

uppfyllde alla krav. Han lydde order men inte mekaniskt. Han kom också själv med egna initiativ för att uppfylla målen om judeutrotning. Att tjäna Hitler och känna sig utvald och betydelsefull var drivkraften förutom att lojalt följa varje order. (). Onda handlingar föds i att människor inte längre tänker. De slutar att tänka för att de får order. Mycket ont kommer ut av oviljan att tänka efter.

Hur ser medias skildring av ondskan ut och har den förändrats över tid?

Det journalistiska etablissemangen har förändrats under de senaste decennierna på så sätt att det har vuxit sig enormt mycket större än det var exempelvis ännu på åttiotalet. Det har lett till att vi har mycket journalistik av hög kvalitet men också mycket flockjournalistik med drevinslag.

Under en tid har det varit politiskt korrekt att använda begreppet ondska. Var det inte så man beskrev Englamordet som ”När ondskan kom till byn”.

Synen på brottslingen speglas i språkbruket. På 1970-talet kallades ungdomsbrottslingen skyddsling, på 90-talet värsting, senare psykopat och nu en ond människa. Håller du med om den utvecklingen?

Ja absolut. I pressetisk praxis kan man se värderingsförskjutningarna. Jag följde pressetiken noga först som ledamot i Pressens Opinionsnämnd 1989-1999 och sedan som PO. För tjugo år sedan höll sig pressetiken till idén om att brottslingar i hög grad var offer själva, offer för ett orättvist samhälle. Den som begick brott skulle inte hängas ut och ytterligare stigmatiseras, naturligtvis med undantag för dem som gjorde sig skyldiga till mycket grova brott. Folk som

hade beträtt brottets bana skulle ha en chans att rehabiliteras och komma igen. I dag ser man inte brottslingen som en del av sitt sociala sammanhang utan som en enskild individ, ansvarig för sina handlingar som alla andra. Brott ska straffas och rör det sig om mycket klandervärda brott ingår det i straffet att hängas ut. Rehabilitering är det nog ingen som tänker på. De pressetiska reglerna har inte förändrats men praxis har blivit en annan och den godtas av PO och PON.

Den pressetiska värderingsförändringen har sin motsvarighet i samhällsutvecklingen i sin helhet. De gångbara värderingarna bygger på marknadstänkande. Individen är sin egen lyckas smed. Den enskilda människan är ansvarig för hur hon mår, om hon blir sjuk, arbetslös. Misslyckas man är man själv skyldig. Därför är det nu viktigt att också peka ut de skyldiga, att hänga ut dem vid straff- och skampålen. Det är ett hårdnande samhälle där läpparna säger en sak men politikens innehåll något annat.

I straffsystem och hierarkiska kulturer krävs lojalitet och lydnad mot regelverk. Hur förebygger man att det inte inom dessa system inrättas regelverk som leder till utveckling av "banal ondskan"?

Man måste reflektera över sina egna värderingar och tankar om människovärde. Man måste i politiken, i kriminalvården och i samhället kunna hålla två tankar i huvudet samtidigt. Kriminalitet och gäng är utflöden av att människor har det illa. De lever i onda cirklar som förstärker varandra. De är marginaliserade och saknar lojalitet med samhället. Vi har en ny mycket tydlig under-

klass. Det är strukturella faktorer som ligger i grunden. Många av dessa individer är ändå farliga. Politiker och ledning måste förstå dilemmat och hitta så bra lösningar som möjligt. Dels förstå livsbetingelserna och förebygga dem, dels sätta gränser för de destruktiva krafter dessa livsbetingelser skapat.

Man måste bemöta brottslingen hyggligt, se hans problem och noggrant tänka ut de punkter där skyddet sviktar, där han kan vara farlig och just där ska man sätta in åtgärder. Det man inte ska göra är att fatta generella beslut utan reflektion kring det enskilda ärendet och den kunskap som finns. Det är dilemman som måste lösas. Det gör inte politiker idag. Man gör det man måste göra för att bli återvald. Politisk planekonomi dödar ekonomins drivkraft. Marknadskrafter ska finnas men måste begränsas.

Toleransen för våld har minskat i det svenska samhället. Fler anmäler våldsbrott. Ändå har inte polis och åklagare visat särskilt starka reaktioner inför sin oförmåga att skydda kvinnor som begärt skydd. Är rättsväsendet kvar i patriarkalt tänkande?

Det som hänt under de senaste 30 åren är ökad jämställdhet mellan könen. Det är kvinnorna som har vunnit på det. Männerna har förlorat sina privilegier. Männerna har trillat ner från sin piedestal och är ilska över det (gäller inte alla män förstås). Män som är resurssvaga har svårt att tolerera det och de begår våldsbrott. Rättsväsendet kanske är präglad av en maskulin kultur som inte klarar att könsrollerna är turbulenta. ■

Birgitta Göransson

Brottsutveckling med fokus på våld – fakta och frågor

Av Birgitta Göransson

Brottsutvecklingen mäts dels genom anmälda brott, dels genom nationella trygghetsundersökningar som mäter andelen utsatta för brott. Mätningarna kompletterar varandra och ger en djupare bild av brottsligheten. Den anmälda brottsligheten kan öka utan att den faktiska brottsligheten ökar. Brå redovisar att andelen personer som utsatts för brott har sjunkit sedan år 2008, varierat något men inte nått till 2009 års nivå. Stöldbrottsligheten har minskat de senaste åren och ligger på ungefär samma nivå som för 30 år sedan. Medan bedrägerier mer än fördubblats på fem år främst med hjälp av internet och kontokortsbedrägerier.

Brå:s sammanräkning av anmälningar under 2012 visar på en minskning av den totala mängden brott. Under 2012 anmäldes drygt 1,4 miljoner brott. Det är en minskning med cirka 13 700 brott

Våldsbrottslighet

Under 2012 anmäldes omkring 86 800 misshandelsbrott vilket är en minskning med 3 procent jämfört med 2011. Det var misshandelsbrott mot män som minskade. Den anmälda misshandeln har ökat under föregående år men brottsofferundersökningar visar att en stor del av ökningen berott på att fler brott anmäls, vilket pekar på

att toleransen för våld i samhället har minskat. Också sjukvården uppger oförändrade nivåer av patienter med skador som orsakats av misshandel eller grövre våldsbrott. Ökningen av anmälningar om misshandel av barn mellan 7 och 12 år speglar att skolorna senare år har som policy att polisanmäla detta våld där även gärningsmannen kan vara under 15 år.

Varje år uppger två till tre procent av befolkningen att de blivit misshandlade. Så har det sett ut en längre tid.. En stor del av all misshandel är relaterad till alkohol och sker på allmän plats, där både gärningsman och offer är män. Kvinnor misshandlas oftast i sina hem av en man de har någon form av relation till.

Risken att hotas eller trakasseras har i stort varit oförändrad. Enligt NTU utsattes 4,2 procent av befolkningen för hot och 3,8 procent för trakasserier under 2011. Det är framför allt ungdomar och unga vuxna som utsätts för hot och trakasserier, medan äldre personer mer sällan drabbas. Tryggheten i Sverige är hög och andelen otrygga kvinnor har minskat med 9 procentenheter mellan 2006 och 2011. Men 2012 har en studie visat att kvinnliga politiker oftare än sina manliga kollegor utsätts för upprepade trakasserier.

Rånen ökade kraftigt under 1990-talet men har under 2000-talet legat på en jämn men historiskt hög nivå. 75 procent av alla rån som anmäls är personrån. Särskilt ut-satta är ungdomar och personer som arbetar i butiker av olika slag. Bankrånen har minskat kraftigt till den lägsta nivån på 30 år.

Dödligt våld

Varje år dör omkring 95 personer på grund av dödligt våld som mord, dråp och miss-handel. Det dödliga våldet har minskat nå-got de senaste 20 åren. Minskningen gäller till stor del fall där offret är ett barn under 15 år. Man kan se en ökning av andelen fall inom kriminella grupperingar.

Under 2012 kunde 68 fall av dödligt våld konstateras enligt Brå. Det är en minskning med 13 fall jämfört med föregående år. En stor del av minskningen kan hänföras till Västra Götaland, där dödligt våld minskade från 19 till 9 fall under det senaste året. An-talet fall av dödligt våld i Sverige är de lägsta sedan början av 1990-talet. Men det kan förekomma upp- och nedgångar år från år.

Det dödliga våldet mot kvinnor är däre-mot konstant; mellan 17 och 20 kvinnor dödas under ett år. Kvinnor som mördas känner ofta sin förövare, vanligast är det en man med vilken kvinnan har en aktuell eller avslutad relation. Många av dessa kvinnor har barn med gärningsmannen. I en studie som genomförts med medel från Kriminal-vårdens utvecklingsenhet har överlevande barn studerats med avseende på prognosen att drabbas av psykisk sjukdom, missbruk, självmord och våldsbrottslighet. Barnen vi-sade sig ha sämre prognos i alla de under-sökta variablerna med högre andel psykisk sjukdom, ökad risk för missbruk, vålds-brottslighet, självmordsförsök och självmord.

Ungdomsbrottslighet

Brottsligheten bland ungdomar har mins-kat. Allt färre ungdomar i nionde klass begår brott, främst minskar snatteri, stöld och ska-degörelse. De har också förändrat sin attityd till att begå brott och blivit mindre tillåtande. Det visar Brå:s nya studie ”Brott bland ungdomar i årskurs nio”. Antalet misstänkta personer i åldern 15 till 17 år har minskat de senaste åren. Med hänsyn tagen till befolk-ningsförändringen var minskningen 12 procent under 2012.

En liten grupp gärningsmän begår en stor del av alla brott. Samma förhållande gäller för dem som drabbas av brott. En liten grupp utsatta drabbas vid upprepade tillfäl-len och utsätts för en stor andel av alla brott. Det brottsförebyggande arbetet har därför mycket att vinna på att utgå från kunskap om upprepad utsatthet. De ungdomar som begår många brott och återfaller i brott har en uppväxt med en mängd riskfaktorer.

Brå har studerat ungdomsvåld i fyra län: Stockholm, Västra Götaland, Dalarna och Gävleborg. Det vanligaste scenariot vid en anmälan om misshandel utomhus där en ung person misstänks är att två jämnåriga pojkar har kommit i konflikt med varandra under en sen kväll på allmän plats, på grund av ett bagatellartat motiv. Ungdomar har en låg anmälningsbenägenhet och det våld som anmälningar visar ger en bild men represen-terar inte samtliga brott ungdomar begår el-ler är utsatta för. Majoriteten av misshan-delsbrotten begås fredag, lördag, söndag på allmän plats eller i anslutning till kollektiv-trafiken. I hälften av fallen mellan klockan 22.00 och 05.00 på natten. I majoriteten av ärenden riktas våldet mot en jämnårig per-son, ofta en de känner mer eller mindre. I 20 procent av ärenden begicks misshandeln av en flicka, offret var i 80 procent av fallen av samma kön. Misshandeln startade ofta i af-

fekt och bottnade i en kort- eller långvarig konflikt mellan de inblandade. Ofta var motiven bagatellartade. Den näst vanligaste orsaken till misshandeln var någon form av våld och den tredje vanligaste var ett relationsdrama eller svartsjuka.

Frågor

Lyfter Alliansen sina framgångar när det gäller att bekämpa brottligheten i media? Eftersom färre ungdomar begår brott satsar man då med förslag att intensifiera insatser riktade till den lilla, men med riskfaktorer tungt belastade gruppen (ca fem procent av en ungdomskull), som gör många brott? Utgår man i sina förebyggande förslag på att satsa på den mest brottsutsatta gruppen ungdomar som också skulle påverka brotten?

Stödjer man kommunerna i att satsa långsiktigt på förebyggande insatser för våldsutsatta barn, barn som lever med missbrukande och/eller psykiskt sjuka föräldrar. Satsningar som blir en kostnad på kort sikt för kommunerna men vinst på lång sikt för samhället?

Satsar man på en diskussion om alkoholrestriktioner när det gäller utskänkning av alkohol eftersom majoriteten av våldsbrotten begås under alkoholpåverkan när det gäller män?

Satsar man på att föra en diskussion om kommunernas utskänkningstillstånd som skulle kunna leda till inskränkta öppettider på pubar och nattklubbar eftersom många våldsbrott begås de sista timmarna fram till kl 05.00 då man stänger?

Satsar man på ökat skydd, övervakning och bättre kollektivtrafik eftersom våldet mellan ungdomar ofta äger rum i anslutning till kollektivtrafiken?

Satsar man extra på att analysera det dödliga kvinnovåldet som inte påverkats av det regelverk som skapats för att skydda kvinnor mot upprepat våld? Granskar man de mord som ägt rum trots att kvinnorna begärt skydd hos olika myndigheter?

Hur kunde det dödliga våldet i Västra Götaland halveras 2012? Startar man en utredning?

Enligt nordiska studier har antalet fängelsestraff minskat i hela Norden under senare år. Återfall efter kriminalvård i frihet är lägre än efter fängelsestraff. Har regeringen därför gått vidare med förslag enligt Påföljdsutredningen där antalet korta fängelsestraff i anstalt skulle minska?

Svaret på alla frågor blir tyvärr nej.

Regeringen vill i stället höja straffen för att minska brottsligheten. Att höja straffen har ingen effekt på brottsligheten. Det är ett känt faktum. När man efter straffskärpning för tre år sedan inte fick längre straff för våldsbrott har ministern till och med kritiserat domarna och vill att de ska tillämpa straffmätningen efter politikerns önskemål och inte efter brottets allvarlighetsgrad. ■

Birgitta Göransson

Mot en lärande organisation

Utgångspunkt för denna artikel är Karl-Henrik Ströms redogörelse för Gävleprojektet och Birgitta Göranssons artikel ”Var Gävleprojektet en parentes? Eller lärde kriminalvården något?”, båda publicerade i Tfk 1/2013.

Av Norman Bishop

Birgitta Göransson besvarar sina frågor genom att räkna upp ett antal ändringar inom kriminalvården som kom till stånd efter det att Gävleprojektet ”döddats” av en ny regionchef, och antyder att de kom till därför att kriminalvården lärde sig något. Jag accepterar att ett antal försök att förbättra praxis ägde rum men är tveksam till att detta skedde på grund av lärandet som jag förstår begreppet.

Enligt min mening finns det två viktiga grund för förändringar inom kriminalvården. Det första är ändringar baserade på mänskliga rättigheter och krav på human behandling. Human behandling behöver bara grundas på etiska normer oavsett om den reducerar fortsatt kriminalitet eller ej. Den andra grunden är den kunskap som kommer från vetenskap. Sådan kunskap kräver ett teoretiskt underlag som leder till praktiska projekt och program med en klar målsättning och noggrant redovisade utvärderingsmetoder. Kort uttryckt, den tillämpade forskningen är viktig som feedback till myndigheten.

”Men feedback är till ingen nytta, om metoden inte konsekvent används för att rätta till begångna fel. All lära av erfarenhet är bara möjligt om viljan finns. I fråga om kriminalvård tycks det finnas en spärr mot feedback i form av otillräcklig kommunikation mellan lagstiftare, administratörer, praktiker av olika slag och forskare”. (Citat från ”Forskning rörande fängelsestraffets effektivitet”, bilagan som jag skrev till SOU 1971:74).

Om forskning och forskningens resultat genomsyrar kriminalvårdens verksamhets planering har man nått fram till en lärande organisation. Men att nå fram till en lärande organisation har inte skett snabbt och lätt.

I följande försöker jag att summariskt beskriva några milstolpar på denna långa och krokiga väg.

Gävleprojektet

Egentligen var projektet ett sätt att minska fängelsevistelsens skadeverkningar genom att ge de intagna ökat ansvar för anstaltens verksamhet genom att låta dem påverka be-

slut i en mängd frågor. En omfattande forskningsrapport beskrev hur de intagna utövalde deras ansvar positivt och att anstaltens klimat blev mera konstruktivt, ("Om förändring i fängelse", Ann-Charlotte Landerholm-Ek, Rapport nr 15, Utvecklingsenheten 1976). Trots det positiva utfallet döddes projektet av en ny regionchef utan att Kriminalvårdsstyrelsen invände. Inte heller blev Gävleprojektets arbetsmetoder ledande för de nya lokalanstalter som skapades vid 1974 års kriminalvårdsreform. Helt enkelt lärde sig kriminalvården inte något av Gävleförsöket.

Sundsvallsprojektet

I syftet att förbättra frivårdens effektivitet fick Sundsvalls frivårdsdistrikt bland annat ökade resurser som, mätt i ekonomiska termer, var fem gånger större än dem för Karlstadsdistriktet som var jämförelsedistrikt. Man trodde att ökade resurser skulle leda till minskat återfall och mindre alkoholmissbruk samt att anpassningen till arbetslivet skulle förbättras. En omsorgsfull utvärdering kunde inte bekräfta att de förväntade förbättringarna hade ägt rum. ("Frivård och rehabilitering", Eckart Köhlhorn, Brå rapport 1979:3). Ett skäl till det uteblivna utfallet var att klienterna hade i genomsnitt bara 14 timmars kontakt med övervakarna. Köhlhorn föreslog att kontaktytan skulle ökas genom intensivövervakning. Sundsvallsprojektet överspelades av 1974 års kriminalvårdsreform som bland annat resulterade i att alla frivårdsdistrikten fick ökade resurser. Ingen intensivövervakning kom till stånd.

Österåkerprojektet

Syftet med Österåkerprojektet var att demokratisera arbetsorganisationen och erbjuda behandling av narkotikamissbrukare. Ingen utvärdering av demokratiseringen gjordes men två undersökningar gjordes med avseende på återfall i narkotikamissbruk och kriminalitet efter villkorlig frigivning. Den första uppföljningen (Rapport 1986:1, Utvecklingsenheten) gällde de intagna som påbörjade behandling under åren 1979-81. Inget statistiskt säkerställt samband mellan vårdvariabler och utfallen kunde påvisas. Däremot påvisades ett starkt statistiskt säkerställt samband med kriminella bakgrundsvariabler och utfall. Det starka sambandet mellan återfallsfrekvensen och prediktiva, faktorer kopplat till avsaknaden av en statistisk signifikant relation mellan vårdvariabler och återfall tydde på att behandlingen bidrog i endast liten utsträckning till en minskning av återfall.

Den andra undersökningen gjordes av anstaltens psykolog, Lars Forsberg på en senare kohort. Undersökningen påvisade att återfallsandelen var 29 % - en andel som var märkbart lägre än de 53 % som förekom i Utvecklingsenhetens tidigare studie. Forsberg hävdade att denna förbättring av återfallsutfallet förklarades av bättre behandlingsmetoder. Men Utvecklingsenhetens ingående jämförelse av bakgrundsvariabler för de intagna som utgjorde Forsbergs och Utvecklingsenhetens undersökningspopulationer visade att Forsbergs population omfattade en mycket större andel intagna med bra prognoser än som förekom i Utvecklingsenhetens studie. Slutsatsen blev att den lägre andelen återfall i Forsbergs undersök-

ning för det mesta förklarades av en förändring i klientrekrytering. Inget mera ingående försök att förbättra behandlingsresultat gjordes. Trots att det fanns skäl att tro att anstaltsklimat och relationer mellan personalen och de intagna var ovanligt bra, ägde ingen vidare forskning rum.

Stress bland anstaltspersonal

Undersökningen gjordes i samarbete med Statshälsan och med stöd av professor Tores Theorell, Karolinska Institutet. 2000 personer anställda vid två tredjedelar av landets fängelser och häkten undersöktes med djupintervjuer, stressmätningar, hälsoundersökningar och enkäter. Studien var och är unik med hänsyn till sin omfattning och sofistikerade metoder. Ett viktigt resultat var att höga stressnivåer fanns på anstalter med stora andelar narkotikamissbrukande intagna. Det fanns dock anstalter som trots mycket hög andel narkotikamissbrukare inte hade höga stressnivåer. Ledningsstil var en av de viktigaste förklaringarna till skillnaderna mellan anstalterna. En ledningsstil som betonade vikten av det skulle vara lugnt och konfliktfritt, som var negativ till förändringar och var dålig på att ta tillvara de anställdas kunskaper och erfarenheter i behandlingsarbetet förstärkte negativa effekter och stress. En ledningsstil som förmedlade till personalen att ”här är vi bra på att ta itu med de problem som uppstår i arbetet” motverkade stress och andra negativa effekter. Annika Härenstam, som var projektledare lämnade detaljerade rekommendationer för förbättring av arbetsmiljöerna men ingen systematisk uppföljning har skett.

Vissa rapporter uppföljdes

Utvecklingsenhetsundersökningar, vars resultat kunde användas av kriminalvården som försvar mot politisk eller journalistisk, uppföljdes noggrant. Ett exempel på detta var den radikala föreningen KRUMs påstående att kriminalvården medvetet accepterade en överanvändning av narkotikaklassificerade läkemedel för att uppnå lugn på anstalterna. Utvecklingsenheten samlade information om anstaltsläkares ordinationer på olika psykofarmaka under sex månader. Volymen förvandlades därefter till *definierade dagliga doseringar* (DDD) per anstalt. DDD är WHO:s standardiserade mått för att mäta förbrukning av läkemedel. Undersökningen visade att ordinationerna ej avvek från dem som rekommenderades. Genom att fortsätta att registrera de olika anstalternas DDD-förbrukning av psykofarmaka blev det möjligt för Kriminalvårdsstyrelsen att kontinuerligt kontrollera ordinationerna på anstalt. (”Psykofarmaka på anstalt”, M. Landén och N. Bishop, Rapport 1982:1, Utvecklingsenheten).

Ett annat exempel gällde polisens klagomål att en ökning av inbrott i Stockholm orsakades av intagna som hade avvikit från permissioner. Genom att köra personnumren för de personer som hade gripits av polisen genom kriminalvårdens datoriserade klientregister gick det att påvisa att intagna på permission utgjorde mindre än 2 % av polisens gripna. (”Gripna i Stockholm”, R. Åström, L. Bagge och N. Bishop, Utvecklingsenheten 1977).

Från mitten av 1970-talet och fram till 1980 var det en allmän uppfattning att antalet narkotikamissbrukare bland nyintagna i fängelserna var stadigt ökande, men ingen

säker statistik fanns. 1982 skapade Utvecklingsenheten ett enkelt klassificering- och registreringssystem baserat på uppgifter som togs fram under det första behandlingskollegiet. Detta uppfattades positivt.

Man kan summera perioden 1971-1990 som en tid när kriminalvården började upptäcka och använda forsknings- och utvecklingsinsatser. Men verket hade inte blivit en lärande organisation som på ett koordinerat sätt sökte forskningsinformation som var relevant till summan av dess aktiviteter. Det stora genombrottet i denna riktning kom mellan 1990 och 2012.

Åren 1990-2012

Under denna period inträffade händelser som hade stor betydelse för kriminalvårdens utveckling.

Även före 1990 hade kanadensiska forskare börjat använda nya behandlingsmetoder för kriminella baserade på kognitiv psykologi och beteendemodifikation. Metoderna krävde en bedömning av varje klients risk för återfall. Till skillnad från återfallsrisker baserade på historiska personliga data tog de nya metoderna hänsyn till aktuella – dynamiska - faktorer i klientens liv såsom drogmissbruk, aggressiva tendenser, etc. Kanadensisk forskning visade att dessa dynamiska faktorer kunde ändras genom behandlingsprogram som tog hänsyn till klientens inlärningsförmåga. Dessa nya ”What Works”-metoder blev snabbt upptäckta i England och ett flertal behandlingsprogram utvecklades enligt deras basprinciper. Inom kort hade intresset för WW-metoderna spridit sig till Sverige. Då inträffade andra viktiga händelser.

År 1994 blev generalmajor Bertel Österdahl utnämnd till generaldirektör för kriminalvården. Inom kriminalvården förstod Bertel Österdahl att WW-metoderna var

viktiga samt att personalen utgjorde verkets väsentligaste verktyg. Han deltog entusiastiskt i den konferens som ordnades 1997 för ett stort antal kriminalvårdare på vilken Dr James Bonta, en ledande kanadensisk forskare, presenterade WW-metoder. Han var den första generaldirektör som jag kände som talade om behovet av att förvandla kriminalvården till en total lärande organisation.

Bertel Österdahls efterträdare, Lars Ny-lén, hade som huvuduppgift att förbättra fängelsernas säkerhet, Detta blev inget hinder för en fortsatt utveckling av WW-metoder. I April 2007 blev professor Martin Grann chef för utvecklingsenheten och under den period som han var verksam inom kriminalvården tillsattes ett oberoende vetenskapligt råd som skulle granska om det fanns teoretiska och praktiska skäl att införa och utvärdera nya WW-program i kriminalvården. Samtidigt utvecklades forsknings-samarbete med vissa universitet.

”För att stödja arbetet med program har Kriminalvården utvecklat en modell för egen kontroll av de stödjande inslag som är en förutsättning för att programmen ska ha så goda förutsättningar som möjligt där de genomförs.”(Behandlingsprogram i svensk kriminalvård – en 15-årig historia”, Lars Krantz i ”Festskrift til Marie Fridhov”, Kriminalomsorg, Norge, juni 2012),

Utvärderingar av behandlingsprogram

Ett flertal av de behandlingsprogram som har godkänts av Kriminalvårdens vetenskapliga råd har blivit föremål för utvecklingsenhetens utvärderingar. Den vetenskapliga kvaliteten av dessa utvärderingar är mycket imponerande. Analyserna påvisar med klarhet i vilken utsträckning programmen har minskat återfallsrisken, med vilka

klienter detta har skett/inte har skett och, som all bra forskning, ger de upphov till ytterligare forskningsbara frågor. (En redogörelse för utvärderingarnas metoder och resultat finns i "Work in progress", Norman Bishop, publicerad som "Travaux en cours" i *Actualité Juridique Pénal*, Dalloz, Paris, maj 2013. Den engelska versionen kan erhållas på begäran från norman.bishop@telia.com).

Strategic Training in Community Supervision (STICS)

Syftet med STICS är att träna övervakare att använda sig av WW-metoder inom frivården. Sedan 2011 har informationsspridning, utbildning och pilotförsök pågått beträffande STICS. När jag besökte huvudkontoret hösten 2012 för att få information om projektet var det tydligt att personalen på alla berörda enheter var upplysta om STICS i minsta detalj och var fullt engagerade med dess olika moment. Det verkar som samma intresse och entusiasm finns på fältet.

Vad gäller de metoder som syftar till att förbättra klienternas möjligheter att leva laglydigt finns nu en organisation som kan inhämta kunskap från många källor, skapa praktiska behandlingsprojekt, utvärdera dessa och genom att vetenskapligt påvisa vad som fungerar bra bidra till ytterligare kunskaper. Det betyder att Kriminalvården är väl på väg att bli en lärande organisation. Men som Birgitta Göransson skrev i sin artikel i TFK nr 1/2013 är skapandet av en lärande organisation mycket beroende av generaldirektörens ledarskapsförmåga. Min överblick på kriminalvården under 42 år stödjer den uppfattningen. Nu har Kriminalvården fått en ny generaldirektör, Nils Öberg.

Framtiden tillhör honom!

Norman Bishop

Norman Bishop har arbetat som fängelsechef i England och chef för Europarådets Division of Crime Problems. Under tiden 1971 till 1986 var han chef för utvecklings- och forskningsenheten vid Kriminalvårdsstyrelsen. Efter sin pensionering har han fortsatt att arbeta som vetenskaplig expert för Europarådets expertkommitté och reformprojekt.

Forskning på Kriminalvårdens område, varför?

Anförande vid Kriminalistföreningen 6 mars 2013

Av Nils Öberg

Varför ska Kriminalvården satsa på forskning och utveckling (FoU) utan att ha ett författningsmässigt stöd för det eller ett tydligt uppdrag från regeringen? Svaret är att FoU är viktig för Kriminalvårdens ambition att både kvalitetssäkra och vidareutveckla den klientnära verksamheten. Genom FoU ökar vi våra kunskaper om vad för slags insatser vi bör satsa på och varför. Det ger oss en trovärdighet och en trygghet i verksamheten.

Vissa kritiker gör då och då gällande att kriminalvård inte låter sig beforskas på ett seriöst sätt.

Den uppfattningen hänger ofta samman med en låg kunskap om kriminalvården och dess komplexa verksamhet. Det finns fortfarande en del myter och schabloner om vår verksamhet och är ingångsvärdena fel blir ofta slutsatsen fel. I själva verket kan mycket av Kriminalvårdens verksamhet undersökas på ett vetenskapligt vederhäftigt sätt.

Vad är det Kriminalvården forskar om och varför? Vilken betydelse har FoU för den långsiktiga utvecklingen? Ska man försvara och förklara vår forskningsstrategi måste det ske utifrån vårt uppdrag och vilken utveckling vi har i verksamheten.

Vi har länge arbetat med att ta fram metoder och tekniker för drogdetektion och pröva dess praktiska relevans i vår verksamhet. Det borde kanske vid en första anblick inte vara en uppgift specifikt för Kriminalvården att ta sig an. Eftersom vi är starkt beroende av att det finns väl utvecklade metoder för att upptäcka drogmissbruk tar vi ändå på oss ledartröjan och står för en del av utvecklingen på detta stora område. Urinprovtagningar är integritetskränkande och utgör ett påtagligt stressmoment, både för vår personal och för våra klienter. Kan vi utveckla mindre integritetskränkande metoder är det mycket vunnet i relationen mellan klient och personal.

Det finns också skäl att se på den frågan ur ett litet större perspektiv. Det har länge varit ett stort fokus på säkerhetsrelaterade frågor. Det har lagts ner mycket energi och pengar på att öka säkerheten och resultatet är att vi nu har en trygg miljö för personal, intagna och klienter. Arbetet med att skapa ett fungerande dynamiskt säkerhetskoncept har lyckats över förväntan och idag levererar myndigheten resultat som ligger i världsklass på säkerhetsområdet. Förutsättningarna att bedriva kvalificerad kriminalvård är därför idag mycket goda. Vi har lugn och ro inom svensk kriminalvård och en arbetsmiljö där det finns goda möjligheter för vår personal att utveckla innehållet i verksamheten. Att vi lyckats skapa en i stort sett drogfri miljö i våra säkra anstalter och häkten är en stor del av förklaringen till att vi har en bättre kontroll över verksamheten idag än tidigare. Drogdetektion är på så sätt en fråga med direkt bäring på vår kärnverksamhet.

Ett annat område vi behöver forska mer kring är manliga och kvinnliga klienter. Även om gruppen kvinnor i anstalt och häkte är liten finns här viktiga principfrågor att ta hänsyn till. De kvinnliga klienterna har andra behov än männen och det behöver vi förhålla oss till, för att kunna rikta rätt insatser och program till just den gruppen. Ofta vet vår personal vad som fungerar men vi behöver robust evidens för att kunna skapa långsiktighet och stabilitet i vårt arbete.

Vi har en rätt god uppfattning om våra klienter och den problematik de har med sig in i kriminalvården. Vi vet att cirka 65 procent har ett missbruk av något slag, att cirka 25 procent lider av depression, personlighetsstörningar, adhd eller Aspbergers syndrom för att nämna en del. Vi har sämre

kunskaper om en rad andra påverkansfaktorer som också kan ha betydelse. Vi behöver därför uppdatera vår klientanalys för att få en mer samlad bild av de individer som finns hos oss. Vi måste också ständigt vara hålla oss uppdaterade med vad forskningen säger är de mest relevanta faktorerna att arbeta med för att förhindra återfall i brott.

Kunskaper kring vilka klienter som finns hos oss i Kriminalvården gör att vi på bästa sätt kan möta behoven med evidensbaserade metoder. För att ta reda vad som fungerar – vad som verkligen motverkar återfall i brott måste vi utvärdera effekterna av de insatser som bedrivs och förhålla våra utvärderingar till annan evidens på området. När inte insatsen den avsedda effekten ska den inte bedrivas inom Kriminalvården.

En annan fråga som är angelägen att skapa mer kunskaper kring är de frekventa restriktioner som tillämpas i svenska häkten. Få andra länder använder sig av restriktioner så mycket som vi gör i Sverige. Det finns skäl för det och som har med vårt processrättsliga system att göra, där den fria bevisprövningen i domstol utgör en viktig hörnsten i vårt system. Sverige får ta emot en hel del kritik för de långa och omfattande restriktionstiderna från bland annat FN:s tortyrkommitté och det är därför olyckligt att det inte har gjorts mer än en svensk studie av Kriminalvården på detta område. Det vi vet är att restriktionerna skapar problem för våra klienter och ökar kraven på personalen. Den studie som gjorts visar att häktade med restriktioner visserligen inte mår särskilt mycket sämre än övriga häktade, men det finns stöd för uppfattningen att häktade med restriktioner lider av psykisk ohälsa under en längre tid än andra.

Det är intressant att studera och granska både tillämpningen och effekten av våra flitigt förekommande restriktioner. I avsaknad av studier vet vi inte säkert hur processekonomiskt motiverade restriktionerna är. Självklart fyller restriktionerna en viktig roll i rättsprocessen när de används som det är tänkt, men är vi säkra på att det är rätt klienter som beläggs med restriktioner, att det är rätt slags restriktioner som åklagarna beslutar och att de hävs så fort de inte längre behövs? Inom Kriminalvården har vi uppfattningen att det inte alltid är så. Eftersom Kriminalvården administrerar alla dessa restriktionsbeslut har vi en ganska god samlad bild av hur systemet fungerar. Vår bild är att tillämpningen varierar kraftigt över landet och det är svårt att se något logiskt skäl till det. Här finns ett stort behov av både kartläggning, utvärdering och forskningsinsatser.

Kriminalvårdens motivationsarbete är ett annat viktigt område. Vad krävs för att våra klienter ska motiveras till att ta del av våra behandlingsinsatser? Vi har nyligen genomfört en studie om förekomsten av adhd bland manliga intagna på Norrtäljeanstalten. Resultaten av den studien visar att med diagnoser och medicinering ökar effekten av vårt arbete dramatiskt. Vissa studier på detta område indikerar upp till 30 procents reduktion av återfall i brott, vilket är mycket i fråga om riskreduktion. Klienterna som deltog i projektet blev mer mottagliga, kunde genomföra sina studier och kunde få en validerad kompetens med sig ut från anstalten. Projekt som bygger på medicinering är självfallet inte oproblematiska. Det finns kritik, både internt och externt. Särskilt adhd-behandling väcker starka känslor. Desto viktigare då att vi kan grunda vår behandling i beprövad vetenskap.

Samverkan är en ständigt aktuell fråga inom Kriminalvården. Vi delar ansvaret för det brottsförebyggande arbetet med andra, det står tydligt uttryckt i regeringens budgetproposition. Sverige är inte sämre än andra länder på att förhindra återfall i brott, kanske är vi t o m lite bättre. Men vår återfallsstatistik visar klart och tydligt på att vi måste bli mycket bättre. För att lyckas måste vi få till ett ännu bättre samarbete med andra delar av samhället; Socialtjänsten, psykiatrin, Arbetsförmedlingen, alla har de ett ansvar. Vi har idag ett mycket gott samarbete med Arbetsförmedlingen, inte bara ute i verksamheten och kring våra gemensamma klienter, utan även på strategisk nivå. Men med socialtjänsten är det svårare då vi har olika strukturer, med stat och kommuner. Samverkansområdet innehåller många utmaningar men det är beforskningsbart. Vi har Krami-verksamheten, ett trepartssamarbete mellan Kriminalvården, Arbetsförmedlingen och kommunerna där vi har gjort en utvärdering och det finns intressanta slutsatser som gör det värt att gå vidare och fördjupa.

Frivårdens verksamhet utgör en mycket stor del av Kriminalvården. De har ungefär 30 000 klienter som passerar under året och utför ungefär lika många personutredningar. En fråga som behöver besvaras gäller samspelet mellan våra bedömningar och domstolarnas val av påföljd. Vilken betydelse har våra personutredningar? På detta område har vi nyligen genomfört en studie som tittat på om våra personutredningar spelar någon roll för valet av påföljd. Det är en enormt resurskrävande verksamhet och har delar av det vi bidrar med ingen betydelse för domstolens val av påföljd måste vi ställa oss frågan om vi fördelat resurserna rätt. Det finns tecken som tyder på att dom-

stolarna i många fall klarar sin verksamhet utan vårt bidrag, och då har vi möjlighet att använda resurserna till annan verksamhet.

Mycket av det vi gör är inte beforskat alls eller i mycket liten utsträckning. Jag vill hävda vikten av att grunda så mycket som möjligt av våra beslut på en robust kunskap och faktabas. Det blir helt enkelt bättre kriminalvård på det sättet. Men forskningen är också viktig av ett annat skäl. Jag tror att vi kan räkna med att regeringen framöver i ökad utsträckning kommer vilja styra sin förvaltning fortlöpande genom uppdrag

och inte bara lita på de mer långsiktiga styrformerna. Jag tycker mig se en sådan ökad tendens redan nu och att det återspeglar också ett starkare politiskt intresse för våra frågor. Det är naturligtvis välkommet. Samtidigt kommer det att falla ett större ansvar på myndigheterna att själva ta ansvar för sin långsiktiga utveckling. En solid forskningsgrund att stå på kommer i det perspektivet att bli mycket viktig. ■

Nils Öberg

Generaldirektör
Kriminalvården

Kriminalvård, kostnader och resultat

Att tro att utvisning till fängelse är den bästa metoden att minska återfall i brott är helt enkelt inte ok. Det visar en rapport som Thomas Ekbom läst.

Av Thomas Ekbom

Ibland är det svårt att få klarhet i kriminalvårdens verksamhet. Ett exempel är hur mycket samhället tjänar på att de som begått brott döms till kriminalvård i frihet i stället för till fängelse förutsatt att de som avtjänat fängelsestraff inte återfaller of-tare.

Påföljdsutredningen vill som bekant att korta fängelsestraff ska ersättas av villkorliga fängelsestraff. Forskning visar att frivårds-påföljder leder till lägre återfall än fängelse-påföljder. Men vad vinner samhället ekonomiskt på en ökning av att fler dömda place-ras i frivård och färre i anstalt? Hur använder vi mest effektivt skattebetalarnas pengar?

Det är en tung uppgift att ta reda på vad mer kriminalvård i frihet leder till ekonomiskt. Varken myndigheter eller internet ger snabb saklig information.

Men det finns en rapport som klagör konkret de ekonomiska fördelarna med kriminalvård i frihet. År 2007 publicerade Matrix-gruppen i Storbritannien resultatet av forskning i ämnet. Matrix-gruppen är en

grupp konsultföretag som stöder utveckling av bl.a. social rättvisa i den offentliga sek-torn.

Syftet var att sammanställa de ekonomiska fakta som finns för och emot att döma till fängelse och till alternativa påföljder. Frågan forskarna ställde sig var: Är det kostnadseffektivt att döma dem som riskerar att återfalla i brott till fängelse? Forskarna fokuse-rade på hur effektivt ett fängelsestraff är att minska återfall jämfört med en påföljd till kriminalvård i frihet och jämförde effekten när det gäller återfall efter fängelsestraff med eller utan behandlingsprogram eller andra insatser i fängelse. Forskarna valde ut 986 studier utifrån olika kriterier, bl.a. krav på randomiserade kontrollerade eller kvasiex-perimentell design, för att säkra kvaliteten i resultaten. Studierna var hämtade från USA, Europa, Australien, Kanada och Nya Zeeland. Den ekonomiska beräkningsmo-dellen var baserad på rekommendationer från Campbell & Cochran Economic Methods Group.

Forskarna satte upp en formel:

$$\begin{aligned} & \text{Värdet av att en dömd avtjänar sitt straff} \\ & \text{i öppen kriminalvård jämfört med} \\ & \text{att han avtjänar det i fängelse} \quad = \quad \text{Besparingar som beror på} \\ & \quad \text{minskat återfall} \\ & \quad + \\ & \text{besparingar genom lägre verksamhetskostnader} \\ & \text{(kostnad för fängelse – kostnad för öppen kriminalvård)} \\ & \quad - \\ & \quad \text{kostnaden för förväntad} \\ & \quad \text{brottslighet ute i samhället} \\ & \quad \text{jämfört med kostnaden för} \\ & \quad \text{förväntad brottslighet under} \\ & \quad \text{fängelsevistelse} \end{aligned}$$

Det fanns få studier som fanns om kvinnliga fångar. Resultaten kan därför sägas i huvudsak gälla manliga brottslingar över 18 år. Forskningen tog dessutom endast med påföljder som visade sig ha en signifikant effekt på återfall. Sju olika alternativa påföljder visade resultat som var signifikant bättre än resultat av fängelsepåföljder. Detta på 95 procentss konfidensnivå.

De olika påföljder som fanns med i forskningen var:

Frivårdspåföljd för vuxna

- Missbruksvård på behandlingshem
  - Övervakning
  - Övervakning med missbruksbehandling
- #### Fängelse
- Fängelse med sexbrottsprogram
  - Fängelse med missbruksvård
  - Fängelse med särskild skolundervisning och arbetsträning
  - Fängelse med beteendeterapi

Frivårdspåföljd för unga

- Öppenvårdsprogram med eftervård och övervakning
- Öppenvårdsprogram med tillsyn och brottsoffermedling

Rapporten redovisade värdet av att använda alternativ till fängelse. Varje påföljdsval för vilket det kunde dras statistiskt hållbara slutsatser presenterades på följande sätt:

- Faktabas (hur många forskningsstudier och deltagare)
- Påföljdernas effektivitet vad gäller återfall
- Beräknad kostnad för påföljderna
- Plusvärdet av en alternativ påföljd jämförd med en fängelsepåföljd

Slutsatser

Slutsatsen blev att de alternativa påföljderna för vuxna och unga var mer effektiva när det gäller att minska återfall än fängelsepåföljderna. Genom att använda alternativa påföljder kunde återfallen minska, skattebetalarnas kostnader reduceras och stressen och olägenheterna i fyllda fängelser minskas. Rapporten ger underlag för att säga att stora besparingar kan göras om man dömer mer till alternativ till fängelse.

De olika påföljder som undersöktes i denna rapport visar att om man tittar på de besparingar som kan göras om frivårdspåföljder används kan uppgå till som minst 35 533 kr och som högst 914 634 kr i snitt för varje dömd person, beroende på val av innehåll i frivårdspåföljden. Det är vad skattebetalarna tjänar. Om man räknar in den sammanlagda förtjänsten för skattebetalare och brottsoffer uppgår dessa till minst 168 103 och högst 2 096 383 kr för varje dömd person. Siffrorna är beräknade på en valutajämförelse där 1 Pund = 10, 34 kr.

När fängelsestraff är oundvikliga på grund av skyddsaspekter för allmänheten eller straff för allvarliga våldsbrott visade sig följande kompletterande insatser i jämförelse med enbart fängelse vara mer effektiva i minskade återfall och kostnader:

- Fängelse med beteendeterapi
- Fängelse med skolutbildning och arbetsträning
- Fängelse med behandling av sexualbrottslingar
- Fängelse med behandling för drogmissbrukare (vanligtvis terapeutiska samhällen inom
- fängelset men även case -management)

Slutsatser för svenska förhållanden

Påföljdsutredningens förslag att de som begått lindrigare brott ska dömas till villkorligt fängelse kommer således

- Innebära stora besparingar
- Medverka till färre återfall
- Avlasta fängelserna

Erfarenheter från andra länder leder dock till några stora varningstecken:

Allmänheten kommer inte att acceptera färre fängelsedomar om de inte får en grundlig information om nackdelarna med fängelse och fördelarna med kriminalvård i frihet

Fler dömda till alternativa påföljder leder till att fler insatser både från frivård, kommuner och privata aktörer. Hur hittar vi resurserna och hur aktiverar vi aktörerna?

Alternativ till fängelse utvecklas just nu över hela världen. FN och Europarådet stödjer denna utveckling kraftigt. Insikten växer att återfall i brott bara kan bekämpas framgångsrikt om hela samhällets resurser används maximalt. Det kräver att stat och kommuner blir mer bundna än idag att samverka. Att tro att utvisning till fängelse är den bästa metoden att minska återfall i brott är helt enkelt inte längre ok. Det visar Matrixrapporten.

För läsning av Matrixrapporten, se <http://matrixknowledge.co.uk/prisons-economics>

För läsning av utvecklingen av alternativa påföljder i världen, se www.unocd.org/pdf/criminal_justice/07-80478_ebook ■

Thomas Ekbohm var verksam i Kriminalvården 1969-2009 och ingår i denna tidnings redaktionskommitté.

Evidensens många ansikten – historiska spänningar och framtida utmaningar

---

av Morten Sager

Sedan några år blir hänvisningarna till evidens och evidensbaserad allt vanligare. Ofta görs hänvisningarna som om alla vore överens om vad evidens är för något och vad det innebär att evidensbasera en verksamhet. I en bred mening är alla överens – alla vill ha bästa tillgängliga kunskap inom välfärdens verksamheter såsom vård, skola och omsorg. Bortom en sådan bred enighet råder dessvärre ingen konsensus om precis vilka krav man kan ställa på evidens och hur evidensbaserad går till. I antologin *Evidensens många ansikten* visas hur detta inte säkert behöver vara något negativt. I själva verket speglar en sådan mångfald både evidensrörelsens historik och de faktiska skillnader som råder mellan olika forskningsområden och mellan olika verksamheter.

Evidensens historiska mångfald

Ingemar Bohlin visar i antologins första kapitel att minst tre separata utvecklingslinjer har konvergerat i framväxten av vad som idag ofta benämns evidensrörelsen: resultatrörelsen, klinisk epidemiologi och metaanalys. Dessa tre källsprång kan användas för att

förstå några av de grundläggande konflikter som kraven på evidens ger upphov till.

Resultatrörelsen härrör från observationer av praxisvariation. John Wennberg påvisade under 1970-talet stora lokala variationer i USA:s hälso- och sjukvård som inte kunde motiveras av skillnader i sjukdomsförekomst. Han hänförde den i stället till ”the practice style factor”. För att råda bot på dessa omotiverade variationer krävdes en noggrannare kartläggning av vilka effekter behandlingar faktiskt hade ute i klinikerna och utformningen av kliniska riktlinjer på basis av sådana data. Den kunskap som efterfrågades i sådana riktlinjer hämtas alltså direkt från kliniken.

Klinisk epidemiologi är en term som började användas på 1970-talet. Den syftade på försöken att i större skala använda resultat från kvantitativa studier av populationer för att stödja kliniska behandlingsbeslut. En central grupp inom denna ansats fanns vid McMaster-universitetet utanför Toronto med David Sackett som en ledargestalt. Gruppen betonade vad som kom att kallas ”critical appraisal” eller, på svenska: kritisk granskning, det vill säga förmågan att själva

söka upp och kritiskt granska nya forskningsrön och förstå deras betydelse för sin verksamhet. Genom att följa en uppsättning evidensregler som klagör fördelar och nackdelar med olika studier skulle man bättre kunna svara på en klinisk frågeställning. En av de viktigaste metoderna var randomiserade kliniska kontrollerade studier, eller RCT:er, som etablerar hög intern validitet och stringens genom att spåra placebo-effekter och undvika systematiska fel. Kritisk granskning och evidensreglerna med RCT:er i centrum blev viktiga delar när gruppen 1992 lanserade begreppet evidence-based medicine.

Den tredje och sista bakgrunden till dagens evidensrörelse är enligt Bohlin etableringen av metaanalys och systematiska litteraturoversikter. Flera grupper utvecklade under 1970-talet statistiska metoder för att väga samman serier av studier som om det handlade om en enda stor studie. Syftet är att genom en ännu större mängd data tydligare se vilka samband som är verkliga och vilka som beror av tillfälliga slumpvariationer på grund av för små datamängder. Professorn i utbildningspsykologi, Gene Glass, myntade beteckningen metaanalys för detta tillvägagångssätt vilket sedan slog igenom. Översikter som använder sig av tydliga regler för sökning och granskning av primärstudier benämns systematiska översikter och använder sig oftast men inte alltid av metaanalys för att skapa en samlad bild av de inkluderade forskningsresultaten. Genom skapandet av Cochrane-samarbetet (Cochrane Collaboration) 1993 och sju år senare Campbell-samarbetet inom utbildning, kriminalvård och socialtjänst har systematiska översikter kommit att spela en nyckelroll i försöken att bygga upp en robust evidensbas för praktik och policybeslut inom välfärdens alla områden.

Två spänningar

Det är ofta intressant med historiska ursprung, men i detta fall kan de dessutom vara direkt vägledande för att förstå de vanligaste konfliktytorna inom evidensbaserad idag. Här vill jag lyfta fram två spänningar. Den ena har avtecknat sig tydligt i de här nämnda utvecklingsspåren, nämligen spänningen mellan stringens och relevans. Den andra spänningen finns närvarande inom all forskning och praktik och gäller balansen mellan formalisering och bedömning.

Stringens och relevans

När resultatrörelsen till exempel genom registerstudier kartlägger samtliga patienter och effekterna av en viss behandling skapas en kunskap som på vissa sätt är mer relevant än stringent. Den är relevant i kraft av att återge faktiska effekter av behandlingar gjorda i sedvanlig klinisk verksamhet på patienter som inte är utvalda för sin lämplighet. Effekterna som kartläggs är alltså sådana som uppstår när en behandlingsrekommendation möter alla de patienter som dyker upp i den uppblandade och ostädade verkligheten (denna typ av studier benämns ibland "effectiveness research"). Detta skiljer sig från en kontrollerad studie som ju utformas för att undvika oklarheter och etablera tydliga samband i en optimal situation (och påvisa vad som ibland benämns interventionernas "efficacy"). Det görs i allmänhet genom att patienter med flera sjukdomar eller med komplicerande faktorer som missbruk eller hög eller låg ålder tas bort från undersökningen. I en RCT är syftet hög intern validitet eller stringens, alltså man vill veta att man mäter det man avser att mäta. Man vill inte oavsiktligt mäta samband som inte härrör från behandlingen, såsom att vissa behandlare är bättre på att hitta rätt personer för en behandling eller att vissa behandlare helt enkelt har ett bättre kliniskt handlag.

Det är också det som har gjort att RCT:n stått i centrum för klinisk epidemiologi, kritisk granskning och McMaster-gruppens evidensregler. Spänningen mellan stringens och relevans fortplantar sig till frågan om metaanalyser eftersom dessa i allmänhet bygger på RCT:er.

Poängen här är att det handlar om ett grundläggande kunskapsteoretiskt dilemma som knappast kan lösas slutgiltigt. Så fort du vill kartlägga tydliga effekter behöver du renodla undersökningen och skapar då ett glapp till sedvanliga förhållanden. Men, om du i stället mäter effekterna i vardagsanvändningen av en behandling kan du inte vara säker på att du mäter det du avser att mäta eftersom faktorer du inte känner till kan vara starkt bidragande.

Beroende på område blir detta dilemma olika stort. På vissa områden är det relativt enkelt att renodla studieförhållanden och sedan förflytta tillbaka till en behandlingssituation, exempelvis vad gäller vissa läkemedel. På andra områden såsom behandlingsmodeller inom socialtjänst, utbildningsforskning eller kriminalvård kan grundläggande värderingar och samhällsstrukturer skilja sig så mycket att den studerade modellen skiljer sig tydligt från den implementerade. I Evidensens många ansikten beskriver Hanne Foss Hansen och Olaf Rieper i ett kapitel hur införandet av danska kunskapscentra för områdena socialt arbete (SFI Campbell) och utbildning (Dansk Clearinghouse for Uddannelsesforskning) har kantats av diskussioner om vilka metoder som skall stå i centrum när rekommendationer och översikter sätts samman. Skulle man fokusera på ett format där stringens värderas högst såsom resultat från RCT:er eller skulle man vidga metodportföljen till att inkludera andra metoder som är mer kvalitativa till sin karaktär? Både

inom socialt arbete och utbildningsområdet har man valt den senare ansatsen. En viktig anledning till detta var att RCT-designen mest använts i USA medan (vad vissa anser vara) mer relevant forskning utförts närmare danska förhållanden med andra metoder. Om stringens hade betraktats som det helt centrala värdet skulle många skandinaviska studier uteslutits eller inte fått samma betydelse i sammanställningarna. Det betraktades som mycket olyckligt av utbildningsforskare eftersom skandinaviska studier genom högre relevans (men antagligen lägre stringens) på många sätt kan bidra mer till danska frågeställningar.

Formaliseringar och bedömningar

Återigen är det viktigt att inse att det inte finns något slutgiltigt svar på dessa kunskapsbegränsningar även om man oftast kan göra bättre, få mer kunskap och avlägsna en del osäkerhet. Ett sätt att minska osäkerheten och öka objektiviteten har fokuserat på att avlägsna förekomsten av mänskliga värderingar och bedömningar. För att åstadkomma detta utformas formaliserade protokoll och regler som styr hur forskningsstudier eller metaanalyser utformas. På så sätt avser man begränsa utrymmet för subjektiva bedömningar. Frågan är i vilken mån detta är möjligt. I en deltagande studie av en pågående RCT visar Claes-Fredrik Helgesson i sitt kapitel hur många mänskliga bedömningar som krävs i användningen av formella protokoll. De blanketter som skall fyllas i behöver ofta korrigeras på ett sätt som avviker från regelboken för att data skall bli användbara. Det samma gäller för övrigt metaanalyser: det krävs kompetenta människors bedömningar för att metaanslysens regler skall fungera. Frågan är inte om formaliseringar kan upphäva mänskliga bedömningar utan vilka mänskliga kompetenser som blir viktiga med en viss formalisering.

Anders Bergmark och Tommy Lundström ställer den frågan på sin spets i sitt kapitel om evidensbaserat socialt arbete. De visar på svårigheterna att avgöra effekten av olika missbruksbehandlingar i ett stort anlagt forskningsprojekt (totalt 1726 klienter). Drömmen bakom Project MATCH var att klargöra skillnaden i effekt (den s k relativa effekten) mellan tre olika psykosociala behandlingsinterventioner. Till skillnad från många tidigare studier eftersträvades hög stringens genom detaljerad manualstyrning och att patienter valdes ut för att verkligen matcha respektive behandlingsmetod (därav projektets namn). Dessvärre kunde ingen statistiskt signifikant skillnad mellan behandlingarna klarläggas. Bergmark och Lundström konkluderar att inga specifika faktorer har kunnat knytas till distinkta effekter. Hittillsvarande forskning tyder i stället på att det är de generella faktorerna som är verksamma. De generella faktorerna är mycket mer knutna till mänskliga bedömningar och kompetenser. Det kan gälla klientens motivation eller alliansen mellan behandlare och klient. Ibland används termer som kliniskt handlag eller beprövad erfarenhet. Sådana faktorer kan inte manualstyras på något enkelt sätt och är oftast svåra att studera systematiskt. De specifika faktorerna däremot anges genom formaliseringar såsom manualer eller kodningar. Det betyder inte att kunskap om psykosociala interventioner är omöjlig. Problemen med RCT-formatet och de specifika faktorerna antyder att man bör söka relevans snarare än stringens och lika mycket spåra generella som specifika faktorer. Den fråga som Lundmark och Bergström väcker är hur den forskningen skall se ut. Det är också den typen av frågor som ett fokus på evidensbaserad behandling behöver resultera i.

Avslutning

Evidensbaserad är ingen universalkur som kommer att förändra allt över en natt. En av de stora vinsterna är dock att den anger en riktning genom att sätta fokus på vilka krav vi har, eller bör ha, på kunskapsanspråk. Evidensbaserad avkräver oss en medvetenhet om de metoder vi använder för att säkerställa effekterna av våra interventioner. I en sådan medvetandehöjning blir det helt centralt att inte entydigt tro att total stringens eller ökad formalisering löser alla problem slutgiltigt. Det finns områden där en högre grad av formalisering och mer stringenta studier verkligen behövs för att säkerställa effekter och ökad kvalitet. I vissa fall existerar redan sådana studieresultat utan att de används, vilket innebär ett slöseri både med tid, pengar och människors livskvalitet.

Det finns andra områden som i stället kräver mer relevanta studier med större fokus på behandlares skiftande bedömningssituationer och hur verksamheter organiseras och leds. Här avlägsnar man sig från den litteratur och de metoder som brukar användas vid evidensbaserad – och det är antagligen det som behövs. Om syftet med evidensbaserad är att söka efter bästa tillgängliga kunskap bör den aktuella frågan och problematiken styra, inte de metoder som hittills har stått högst i kurs. Inom kriminalvården kan man tänka sig att handledning, personalstöd och organisering av verksamheter är generella faktorer med betydelse för bättre utfall. Vetenskapssociologen Francis Lee har visat hur en av de viktigaste myndigheterna på evidensområdet, Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) i sammanställning av evidens trots breda ambitioner sorterat bort just organisationsforskning eftersom den avvikit från den

medicinska normen (Lee 2012). Det gjordes genom val av databaser, utformning av sökkriterier och värdering av lämpliga metoder (kvantitativa metoder). Detta trots att man i det specifika fallet eftersträvat fler kunskapskällor än vad som är brukligt. Exemplet kan ha relevans också för sammanställningar inom kriminalvården. Antagligen krävs här både mer forskning om exempelvis organisering av verksamheter men också mer kompetens i hur sådana forskningsresultat hittas, kvalitetsgranskas och används.

Det som Evidensens många ansikten visar är just behovet av att ställa rätt frågor och inte fastna i vedertagna mönster för sökning, granskning och metodval av slentrian. Den aktuella problematiken bör styra. Det kan gälla frågan om vilka bedömningar och mänskliga kompetenser som krävs med en ny sorts behandlingsmodell. Eller frågan om vilken grad av stringens och relevans som är möjlig och lämplig när vi studerar behandlingar av personer med komplex problematik. På längre sikt är det sådana frågor som praktiker och beslutsfattare behöver söka svaren på. För det krävs det dock mycket mer än en antologi. ■

Morten Sager

Morten Sager är lektor i vetenskapsteori vid Göteborgs universitet. Han forskar om evidens och har i ett forskningsprojekt följt centrala aktörers ansträngningar att implementera evidensbaserade koncept. Han har också utvecklat ett fakultetsövergripande mastersprogram om evidensbaserad omvårdnad som riktar sig till alla välfärdsverksamheter, såsom medicin, folkhälsa, omvårdnad, socialt arbete, psykologi och pedagogik. (Information om utbildningen finns som baksidestext i detta nummer av Tfk). Han har engagerat sig i hur vetenskapsteoretisk reflektion kan bli relevant för praktiker och är redaktör för och medförfattare i boken Evidensens många ansikten.

Referenser

- Bohlin I och Sager M (2011) Evidensens många ansikten. Lund: Arkiv förlag.
Lee, F (2012) Att söka sanningen. Stockholm: Leading Health Care report nr 7.

Psykiatrin och lagen

Föreningen Skyddsvärnet i Stockholm har beretts tillfälle att yttra sig över Psykiatrilagsutredningens betänkande.

Av Gunnar Engström och Nilla Helgesson

Föreningen Skyddsvärnet i Stockholm bildades år 1910 som en enskild hjälporganisation för frigivna fångar och deras familjer med huvudsyfte att förbättra integrationen i samhället av dem som avtjänat straff. Idag bedriver organisationen olika former av socialt utvecklingsarbete för klienter från Kriminalvården och socialtjänsten. Syftet med verksamheten är att förebygga brott och social utslagning.

Sammanfattningsvis har Skyddsvärnet följande uppfattningar:

Skyddsvärnet tillstyrker:

- att lagen om rättspsykiatrisk vård upphävs,
- att bestämmelserna om psykiatrisk tvångsvård samlas i en lag,
- att det ska föreligga ett påtagligt behov av vård i stället för att behovet ska vara oundgängligt samt
- slutna stödenheter.

Skyddsvärnet avstyrker:

- den föreslagna utformningen av farerekvisitet och anser att det bör föreligga en omedelbar fara för eget eller andras liv och hälsa för att farerekvisitet ska kunna utgöra en självständig förutsättning för behov av tvångsvård,
- att tillräknelighet ska vara en förutsättning för att en gärning skall utgöra brott och anser att tillräknelighet i stället bör vara ett krav för att påföljd ska kunna ådömas och
- att frågan om tillräknelighet skall bedömas före de subjektiva brottsförutsättningarna samt
- förslaget om särskilda skyddsåtgärder.

Vidare anser Skyddsvärnet att konsekvenserna av utredningens förslag för målsägande i brottsprocessen bör analyseras och att målsägandenas ställning bör stärkas.

Slutligen föreslår Skyddsvärnet att det inrättas kontrollkommissioner efter norsk förbild.

Som skäl för Skyddsvärnets uppfattningar och i övrigt kan följande anföras:

Lagen om psykiatrisk tvångsvård

Föreningen Skyddsvärnet tillstyrker att lagen om rättspsykiatrisk vård upphävs och att bestämmelser om tvångsvård samlas i en lag. Det bidrar till ett mer överskådligt system som är lättare att tillämpa.

Föreningen Skyddsvärnet tillstyrker också förslaget om de grundläggande förutsättningarna för tvångsvård. Förslaget att det skall föreligga ett påtagligt behov av psykiatrisk vård i stället för att behovet skall vara oundgängligt gör det möjligt att ingripa tidigare i ett sjukdomsförlopp vilket är gynnsamt för patienten.

Fararekvisitet är utformat så att det inte anges någon tidsbegränsning. Som förslaget är utformat kan det leda till tvångsvård även om faran är uttunnad. Hur farlighetsbedömningen skall göras berörs inte närmare av utredningen. Tidsaspekten tas inte upp.

Bedömningen av risken för framtida våld är en svår uppgift och träffsäkerheten är låg. Vid tillämpningen av gällande lag om psykiatrisk tvångsvård anses det att farligheten ska vara akut. Beslut om tvångsvård sammanfaller ofta med en försämring av grundsjukdomen eller att sjukdomsbilden har förändrats genom återfall i alkohol- eller narkotika-missbruk. Så fort patientens hälsotillstånd har stabiliserats upphör tvångsvården.

Om farligheten kommer att utgöra en självständig grund för tvångsvård, kan tvångsvården fortsätta även om den inte påverkar patientens funktionsförmåga. Vi anser att fararekvisitet bör utformas så att tillämpningen inskränks. Det bör enligt vår mening föreligga en omedelbar fara för eget eller andras liv och hälsa för att det skall kunna utgöra en självständig förutsättning för behov av tvångsvård. Faran bör vara konkret och ligga nära i tiden.

Om farligheten får en ökad betydelse kommer ett för stort ansvar för samhällsskyddet att vila på enskilda psykiatriker och deras bedömningar. Det kan vara olyckligt för patientens rätts säkerhet. Också detta är en svaghet i utredningens förslag.

Tillräknelighet

Utredningen föreslår att tillräknelighet skall vara ett krav för straffansvar. Om en gärningsman inte är tillräknelig skall gärningen enligt förslaget inte utgöra brott. Förslaget medför komplikationer och det är svårt att överblicka de praktiska konsekvenserna av detta. Det innebär också stora ingrepp i centrala straffbestämmelser.

Som skäl för förslaget anføres bland annat att krav på tillräknelighet finns i de flesta näraliggande rättssystem. Detta väger naturligtvis tungt. Frågan är dock om det i alla fall innebär att gärningsmannen inte anses skyldig till brott eller om gärningsmannen inte kan ådömas straff.

Det viktiga är, enligt Skyddsvärnet, att en gärningsman som är otillräknelig inte kan ådömas straff.

Förslaget innebär att genomgripande förändringar måste göras inte bara i själva straffsystemet utan också i straffprocessuella bestämmelser, bland annat i åtals- och förundersökningsplikten. Enligt gällande rätt skall åklagare väcka åtal endast om det finns tillräckliga skäl att förvänta sig en fällande dom. Enligt förslaget skall åklagare kunna väcka åtal även om allt talar för att den misstänkte är otillräknelig och gärningen inte är att anse som brott och åklagaren då inte kan förvänta sig en fällande dom.

Förslaget får också konsekvenser när det gäller särskild rättsverkan. Skyddsvärnet anser att dessa frågor inte får någon tillfredsställande lösning i utredningens förslag. För det allmänna rättsmedvetandet skulle det

sannolikt också te sig stötande att en gärning som allvarligt skadat och kränkt andra inte skulle utgöra brott. Det enklaste och det som ligger mest i linje med nu gällande rätt vore enligt vår uppfattning att tillräknelighet skulle utformas som ett krav för att påföljd ska kunna ådömas (jmf 1 kap 6 § BrB). Under alla omständigheter bör, enligt Skyddsvärnet, såväl objektiva som subjektiva brottförutsättningar prövas innan frågan om tillräknelighet tas upp. Även om uppsåtsprovningen kan vara svår när det gäller psykiskt störda lagöverträdare, är detta inte något skäl att inte pröva frågan. Allt talar för att domstolarna prövar frågan om uppsåt i fall som rör psykiskt störda lagöverträdare lika noggrant som i andra.

Har gärningsmannen inte uppsåt eller föreligger inte oaktsamhet - om fråga är om sådant brott - ska gärningsmannen frikännas på den grunden att den subjektiva brottförutsättningen inte är uppfylld. Här bör framhållas att det åligger åklagaren att visa att det är ställt utom allt rimligt tvivel att också de subjektiva brottförutsättningarna föreligger. Om frågan om tillräknelighet prövas först utan att frågan om uppsåt eller oaktsamhet dessförinnan har prövats kan detta få rättsföljder som inte skulle ha kunnat komma i fråga om gärningsmannen frikänts på grund av bristande uppsåt eller oaktsamhet. Psykiskt avvikande lagöverträdare skall inte särbehandlas negativt.

Skyddsåtgärder

Inledningsvis vill Skyddsvärnet framhålla att vi är tveksamma till förslaget om särskilda skyddsåtgärder. Beslut om skyddsåtgärder skall enligt förslaget endast kunna komma i fråga för psykiskt störda lagöverträdare och inte för andra. Det måste finnas starka skäl för en sådan negativ särbehandling av en viss grupp lagöverträdare.

Enligt gällande lagstiftning finns en möjlighet att pröva frågan om återfallsrisk för dem som dömts till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning. Utredningen föreslår att den påföljden ska avskaffas och det kan på grund härav finns skäl att överväga om någon åtgärd som motsvarar utskrivningsprövningen bör införas. Den första fråga som inställer sig är om det finns något behov att införa en sådan särskild åtgärd.

Självfallet är det av största vikt att förhindra att en gärningsman återfaller i grova våldsbrott men finns det verkligen ett behov att frihetsberöva en gärningsman som har avtjänat sitt straff eller vårdats så att det inte längre föreligger något vårdbehov?

Enligt utredningen är återfallsrisken inte större för allvarligt psykiskt störda lagöverträdare än för andra. Det finns - som framhålls i utredningen - andra grupper av lagöverträdare där återfallsrisken är högre. Redan av detta skäl ställer vi oss avvisande.

Vidare bör man överväga utredningens förslag om skyddsåtgärder mot bakgrund av utredningens förslag till lagen om psykiatrisk tvångsvård. Utredningen föreslår ändringar av förutsättningarna för psykiatrisk tvångsvård. Bland annat föreslår utredningen att det inte längre ska krävas ett oundgängligt behov av tvångsvård utan det räcker med att behovet är påtagligt. Därtill kommer att faran för andras liv eller hälsa ska utgöra en självständig förutsättning för tvångsvård. Sist men inte minst skall tvångsvård ges om patienten uppfyller förutsättningarna för tvångsvård och inte som enligt gällande rätt får ges. Detta innebär att tvångsvård enligt förslaget skall ges om patienten lider av en allvarlig psykisk störning och det är sannolikt att patienten utgör en fara för andras liv och hälsa. Lagen om psykiatrisk tvångsvård kommer enligt förslaget

att ha en vidare omfattning än nu gällande lagstiftning. Föreningen Skyddsvärnet har föreslagit att farerequisitet begränsas så att det skall föreligga en omedelbar fara. Även om tillämpningen begränsas med en sådan utformning är ändå omfattningen större än enligt gällande lag.

I motiven till förslaget till lag om särskilda skyddsåtgärder säger utredningen att den endast skall omfatta personer som inte har något aktuellt vårdbehov. I artikel 5:1 punkten e i europakonventionen medges att personer får berövas friheten när de är psykiskt sjuka. Den psykiska sjukdomen är således en förutsättning för frihetsberövandet. Av detta följer att den psykiska sjukdomen skall vara sådan att den kräver ett frihetsberövande. Frihetsberövandet får fortsätta endast så länge som den psykiska sjukdomen varar.

Enligt 5:1 punkten a är det i enlighet med konventionen att någon berövas friheten efter fällande dom av behörig domstol. Om rätten har frikänt en tilltalad och på grund av att den tilltalade är otillräknelig och konstaterat att gärningen inte är brott, är det enligt Skyddsvärnets uppfattning, tveksamt om det är förenligt med artikeln att besluta om skyddsåtgärder som innebär frihetsberövande.

Vidare ska frågan om skyddsåtgärder enligt förslaget inte vara en del av påföljdssystemet utan vara en fristående reaktion och prövas av förvaltningsdomstol och inte av allmän domstol. Skyddsåtgärder skall enligt förslaget varken ses som en påföljd för brott och inte heller som vård. Detta stärker ytterligare Skyddsvärnets tveksamhet, om skyddsåtgärder i den utformning som psykiatrilagsutredningen föreslår, är förenligt med 5 artikeln i europakonventionen.

Psykiatrilagsutredningens förslag till lag om särskilda skyddsåtgärder är enligt vår mening motsägelsefullt och bör bli föremål för ytterligare överväganden.

Skyddsvärnet avstyrker utredningens förslag om särskilda skyddsåtgärder.

För den händelse förslaget om särskilda skyddsåtgärder ändå kommer att införas vill vi framhålla följande.

En förutsättning för särskilda tvångsåtgärder är enligt utredningen att det inte ska vara föreskrivet lindrigare straff än fängelse i sex månader för det brott eller den otillåtna gärningen som har begåtts. Om det ska finnas möjlighet att besluta om särskilda skyddsåtgärder, bör det vara möjligt endast vid brott av synnerligen allvarlig art. Vi anser därför att särskilda skyddsåtgärder bör kunna komma i fråga endast vid gärningar för vilka inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i ett år.

I fall där den som dömts till fängelse och domstolen beslutat om utvisning ska enligt utredningens förslag frågan om skyddsåtgärder inte prövas. Enligt förslaget ska syftet med skyddsåtgärder endast vara att förhindra att gärningsmannen begår nya allvarliga våldsbrott i Sverige. Enligt Skyddsvärnets uppfattning innebär utredningens förslag en återgång till rättsläget före 2007 med de olägenheter detta innebär.

Skyddsåtgärder, om sådana införs, bör i så fall komma i fråga också när det finns en påtaglig risk att gärningsmannen begår nya allvarliga våldsbrott i det land till vilket han utvisas eller i andra länder.

Sluten stödenhet

Psykiatrilagsutredningen föreslår en ny form av verkställighet av fängelse för vissa funktionshindrade. Föreningen Skyddsvärnet anser att sluten stödenhet är en bra och

tydlig benämning, att Kriminalvården ska ansvara för verkställigheten och att en småskalig och anpassad vårdmiljö utformas. En förutsättning för ett lyckat och önskat resultat är en fördjupad och reell samverkan mellan Kriminalvården, rättspsykiatri och kommunal verksamhet. Dagens ordning visar - med några undantag - stora brister i fråga om nödvändig samverkan. Därför måste en statlig styrning komma till stånd för att en förbättring ska uppnås.

Kriminalvården skall, enligt utredningsförslaget, vara skyldig att tillsammans med landstinget och kommunen upprätta en individuell plan för den som skall frigges från verkställighet i slutet stödenhet. Det kan inte nog betonas vikten av att kompetensutveckling i form av specialutbildning genomförs och följs upp med kontinuerlig fortbildning och specialhandledning. Utbildningsinsatserna måste planeras och genomföras i samarbete mellan Kriminalvården och deras samarbetspartner.

Bäst vore om de slutna stödenheterna kunde förläggas som fristående enheter (vardera med maximalt sex platser) utanför kriminalvårdsanstalterna och att de i stort sett geografiskt följer nuvarande regionindelning.

Brottsoffer

I direktiven till utredningen framhålls att brottsoffrens behov av skydd och stöd har uppmärksammats under senare år och åtgärder har genomförts för att stärka brottsoffrens ställning. Det är emellertid Skyddsvarnens uppfattning att brottsoffrens ställning i straffprocessen måste bli föremål för en särskild, sammanhållen utredning eftersom brottsoffren hittills inte uppmärksammats på ett systematiskt sätt. Tyngdpunkten

i de olika lagstiftningsärendena som förekommit och som nu pågår ligger i stället på de misstänkta och de dömdas rättigheter.

Förevarande utredning föreslår tillräknelighet som förutsättning för att en gärning skall utgöra brott. Någon närmare analys genomförs emellertid inte av vilka konsekvenser detta kan få för en människa som i objektivet hänseende utsatts för en rättsstridig handling, varken när det gäller rätten till skadestånd och statlig brottsskadeersättning eller insyn och möjlighet till medverkan i processen.

När det gäller frågor om skadeståndsansvar säger utredningen (s.538) att dessa kräver vidare överväganden men att det torde kunna gå att finna tillfredsställande lösningar. Under kapitlet om vissa straffprocessuella frågor tas bland annat frågorna om skadestånd och brottsskadeersättning upp (s.708f) men kommittén avstår från att lägga fram något eget förslag i denna fråga; den hänvisar i stället bara till att det bör närmare övervägas om den ordning, som Psykansvarskommittén föreslagit, är lämplig, det vill säga införandet av en ny så kallad trolle-ribestämmelse i 1 kap 9 § BrB.

Behovet av en sammanhållen utredning framgår även bland annat av följande.

I Insynsutredningens slutbetänkande Partsinsyn enligt rättegångsbalken (SOU 2010:14) valde man att inte närmare utreda målsägares behov och rättigheter på grund av bristande tid (s 214-215) och att andra remissinstanser utom Juridiska fakultetsnämnden vid Stockholms universitet inte lämnat synpunkter i frågan.

I nyligen (2012-05-22) utfärdade EU-direktiv talas om misstänkta rätt till insyn, men inte brottsoffrens.

I direktiven (Dir 2010:78) till Straffprocessutredningen tas stödet till målsäganden upp men det synes där främst gälla det personliga stödet. Utredningen har i tilläggsdirektiv (Dir 2012:47) fått förlängd tid till 2013-03-28 för uppdraget. En möjlighet vore att i ytterligare tilläggsdirektiv uppdra åt utredningen att närmare analysera vilka konsekvenser ett genomförande av förevarande utrednings förslag skulle få för målsägande i brottsprocessen och därvid lämna förslag i syfte att stärka deras ställning.

Kontrollkommission

I Norge har kontrollkommissioner inrättats. Kommissionerna har till huvuduppgift att säkra den enskildes rättsäkerhet i mötet med den psykiatriska vården och kontrollera att regelverket används som det är tänkt. Kommissionernas arbete består i att be-

handla klagomål om patienten är oenig med läkaren om beslutet att patienten ska läggas in mot sin vilja. Kommissionerna består av fyra ledamöter med en jurist som ordförande och minst en läkare och minst en representant för brukar- eller anhörigorganisationer. Vi bör också i Sverige enligt norsk förebild inrätta kontrollkommissioner med liknande sammansättning och uppgifter. Kommissionerna skulle organisatoriskt kunna följa övervakningsnämndernas geografiska indelning. Till deras uppgifter skulle också kunna läggas att följa upp tillämpningen av bestämmelserna i 2 kap 1 § lagen om psykiatrisk tvångsvård och då särskilt bestämmelsen som rör det s.k. omgivnings-skyddet.

Föreningen Skyddsvärnet i Stockholm

Gunnar Engström
Styrelseordförande

Nilla Helgesson
Direktor

Rekordmånga begär ut belastningsregister

År 2003 begärdes 40 000 utdrag ur belastningsregistret. Förra året var den siffran 199 000 utdrag. Det sker alltså fem gånger så ofta i dag som för tio år sedan. Det rapporterade SVT Nyheter tidigare i år.

Att allt fler arbetsgivare kräver det inför en anställning tros vara en av orsakerna bakom ökningen.

Anna Wedin på Svensk Handel säger till SVT Nyheter:

– Det är för att få en så total bild som möjligt av vem man anställer. Arbetsgivaren vill inte ha några obehagliga överraskningar och är det något som man uppskattar så är det ärlighet. (Källa: SVT Nyheter. Läs mer om detta i förra numret av Tfk)

Högt betyg för Kriminalvårdens behandling

För första gången har Kriminalvården sammanställt de enkätsvar som klienter fyller i efter att ha genomgått något av myndighetens behandlingsprogram. Sammanlagt har 18 000 klienter svarat på frågor om bland annat upplevd effekt och kvalitet hos programledare.

Mellan 65 och 87 procent av deltagarna tror att programmen hjälpt dem att avstå från brott i framtiden. Svaren

varierar från program till program. Mest nöjda var de som gick programmet ROS (Relation och samlevnad) för sexualbrottsdömda och programmet Idap (Integrated Domestic Abuse Programme) som riktar sig till dem som är dömda för våld i nära relation. Av dem trodde cirka 85 procent att programmen hjälpt dem att avstå från brott i framtiden.

Mellan 77 och 97 procent uppger att de är nöjda med den personal som leder behandlingsprogrammen, så kallade programledare.

– Det är glädjande att se att de som deltar i våra behandlingsprogram är så nöjda. Det visar att vi i Kriminalvården har programledare som gör ett bra jobb och att klienterna upplever att programmen rustar dem för att inte återfalla i brott eller missbruk, säger Martin Lardén, chef för Central samordning i behandlingsfrågor (CSB) i Kriminalvården. (Källa: Kriminalvården)

Kriminalvården får jämställdhetsuppdrag

Ett nytt uppdrag i årets regleringsbrev till Kriminalvården är att ta fram en plan för hur klienternas behov ska tillgodoses lika bra för både män och kvinnor. Eftersom de flesta klienter är män, är mycket av verksamheten anpassad för män.

– Kriminalvården arbetar ju redan idag med jämställdhet mellan könen, men med uppdraget i regleringsbrevet får vi också krav på att återrapportera arbetet och därmed uppmärksamhet från departementet på frågan, säger Thomas Jansson, planeringsexpert på Kriminalvårdens huvudkontor.

Uppdraget är att senast den 16 september i år identifiera behov och formulera mål och aktiviteter som ska kunna genomföras 2014. (Källa: Kriminalvården)

Ministrar besökte Hinseberg

Justitieminister Beatrice Ask och arbetsmarknadsminister Hillevi Engström besökte i januari anstalten Hinseberg. Vid besöket fick ministrarna information om Kriminalvårdens och Arbetsförmedlingens samverkan för att förstärka arbetsmarknadsinriktade insatser för dömda kvinnor. Besöket gjordes bland annat mot bakgrund av regeringens beslut om att ge Kriminalvården och Arbetsförmedlingen i uppdrag att förstärka insatserna för dömda kvinnor i syfte att öka deras förutsättningar att etablera sig på arbetsmarknaden. – Jag blir stolt över att höra om en väl fungerande

verksamhet med god samverkan, sade justitieminister Beatrice Ask efter besöket. (Källa: regeringen och Kriminalvården)

M föreslår utgångsförbud

Unga i åldern 15–17 år som begår brott ska kunna dömas till utgångsförbud på helgkvällar och helgnätter, tycker statsminister Fredrik Reinfeldt.

Elektronisk fotboja ska användas för att kontrollera att den dömda inte lämnar bostaden.

Så kallad helgavskiljning ska, enligt Reinfeldt, kunna kombineras med, eller ersätta, mindre ingripande påföljder som ungdomstjänst, böter och villkorlig dom. Förslaget ska behandlas på Moderaternas parti-stämma senare i år.

Reinfeldt vill också införa en 24-timmarsgaranti för icke straffmyndiga brottslingar under 15 år. Den innebär att socialtjänsten måste kontakta föräldrarna, eventuellt tillsammans med polisen, inom 24 timmar efter det att den unge gripits för ett brott och följa upp med ett samtal. Åtgärden ska i första hand riktas mot unga under 15 som begått ett brott för första gången.

– På så sätt visar man mycket snabbt att det blir en reaktion och att brottslighet får konsekvenser, sade Reinfeldt vid ett möte med riksdagsjournalisterna.

Reinfeldt föreslog också nyligen att ta bort den så kallade ungdomsrabatten på straff för personer mellan 18–21 år som begår brott. Även de förslagen ska behandlas på Moderaternas stämma. (Källa: TT)

Starkt samband mellan rattfylleri och totalalkoholsumtionen av alkohol

En ökad alkoholkonsumtion innebär också ett ökat rattfylleri. Det visar en ny studie som publicerades online den 6 mars i den vetenskapliga tidskriften *Addiction*. Resultaten visar att förändringarna i rattfylleriets omfattning är starkt kopplade till trender i den totala alkoholkonsumtionen.

– En ökning av totalalkoholsumtionen med 1 procent ledde till en ökning i rattfylleri med 2 procent i Norge och 1,5 procent i Sverige, säger Thor Norström, professor vid Institutet för social forskning (SOFI), Stockholms universitet.

Studien visade ett starkt samband mellan totalalkoholsumtionen av alkohol och omfattningen av rattfylleri både i Sverige och Norge.

– Utvecklingen i rattfylleri i de båda länderna följde konsumtionsutvecklingen i såväl uppgångar som nedgångar, säger Thor Norström.

Tidigare forskning har påvisat samband mellan totalalkoholsumtionen av alkohol och en lång rad skador, till exempel våld, självmord och olika former av sjuklighet och dödlighet.

– Denna studie förlänger skadelistan och visar att även rattfylleriets omfattning kan begränsas genom en restriktiv alkoholpolitik som håller tillbaka alkoholkonsumtionen, säger Thor Norström.

Resultatet baseras på analyser av tidsseriedata för alkoholförsäljning och rattfylleri i Norge och Sverige under perioden 1957 till 1989. En period då man hade en enhetlig rattfyllerilagstiftning i båda länderna.

Thor Norström vid Stockholms universitet har genomfört studien tillsammans med Ingeborg Rossow vid Statens institutt for rusmiddelforskning i Norge. Artikeln "Population drinking and drink driving in Norway and Sweden: an analysis of historical data 1957–89" publiceras online i *Addiction* den 6 mars 2013.

För ytterligare information

Thor Norström, professor i sociologi vid Institutet för social forskning (SOFI), Stockholms universitet, tfn 08-16 2314, mobil 0707-10 3571, e-post: totto@sofi.su.se

Spik i kistan för Guantánamo-löfte

Kontoret tillhörande USA:s särskilda sändebud för stängandet av Guantánamofängelset stängs, rapporterar tidningen New York Times. Åtgärden sätter fingret på de falnande förhoppningarna om att fängelset kan stängas, något som president Barack Obama lovade inför valet 2008.

Sändebudet Daniel Fried, vars uppdrag det har varit att förhandla om förflyttning av Guantánamo-fångar till utlandet, får nya arbetsuppgifter med fokus på USA:s sanktionspolitik. (Källa: TT/-AFP)

Sju självmord i kriminalvården

Under 2012 tog sju intagna i kriminalvård sina liv. Fjolårets två sista självmord inträffade i september i häktet Örebro och i december i anstalten Kumla. (Se Tfk 3/2012 för uppgifter om de fem övriga självmorden under 2012.) Antalet självmord 2012 blev därmed detsamma som 2011.

Fel i Tfk

I Tidskrift för kriminalvård 4/2012 blev det fel i diagrammen på sidorna 27-28. Diagrammet på sidan 27 visar antalet påbörjade kriminalvårdspåföljder 2010 för 21-24-åringar, inte 18-20-åringar. På sidan 28 är det tvärtom; diagrammet visar antalet påbörjade kriminalvårdspåföljder 2010 för 18-20-åringar, inte 21-24-åringar. Tfk beklagar felet.

Glöm inte att betala prenumerationsavgiften
till postgiro 298060-5.

Meddela gärna din epostadress till medlemsregistret.

hola@c-sam.nu

MASTER I EVIDENSBASERING

Nyskapande och unikt masterprogram för dig som vill arbeta med förändringsarbete inom tvärprofessionella organisationer och ökad kunskapsanvändning i välfärdens verksamheter.

Programmet ges på hel- och halvfart och vänder sig både till yrkesverksamma och nytexaminerade.

gu.se/evidensbasering

GES AV: Institutionen för filosofi, lingvistik och vetenskapsteori ♦ I SAMARBETE MED: Psykologiska institutionen, Institutionen för socialt arbete med flera
TEL: 031 786 47 22 ♦ E-POST: evidensbasering@gu.se ♦ START: 2 september 2013 ♦ ANMÄLNINGSDAG: 15 april 2013 (eventuellt platser kvar)

